

GEOGRAFICKÉ ASPEKTY KVALITY ŽIVOTA

Kvalita života – přístupy k výskumu KŽ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Indikátory kvality života (stručné opakovanie)

- KŽ sama o sebe nie je merateľná „priamo“
- indikátory umožňujú vidieť „veľký obraz“ prostredníctvom pohľadu na jeho malú, ale dôležitú a určitým spôsobom typickú či reprezentatívnu časť

Hierarchia identifikácie indikátorov kvality života (Andráško 2005)

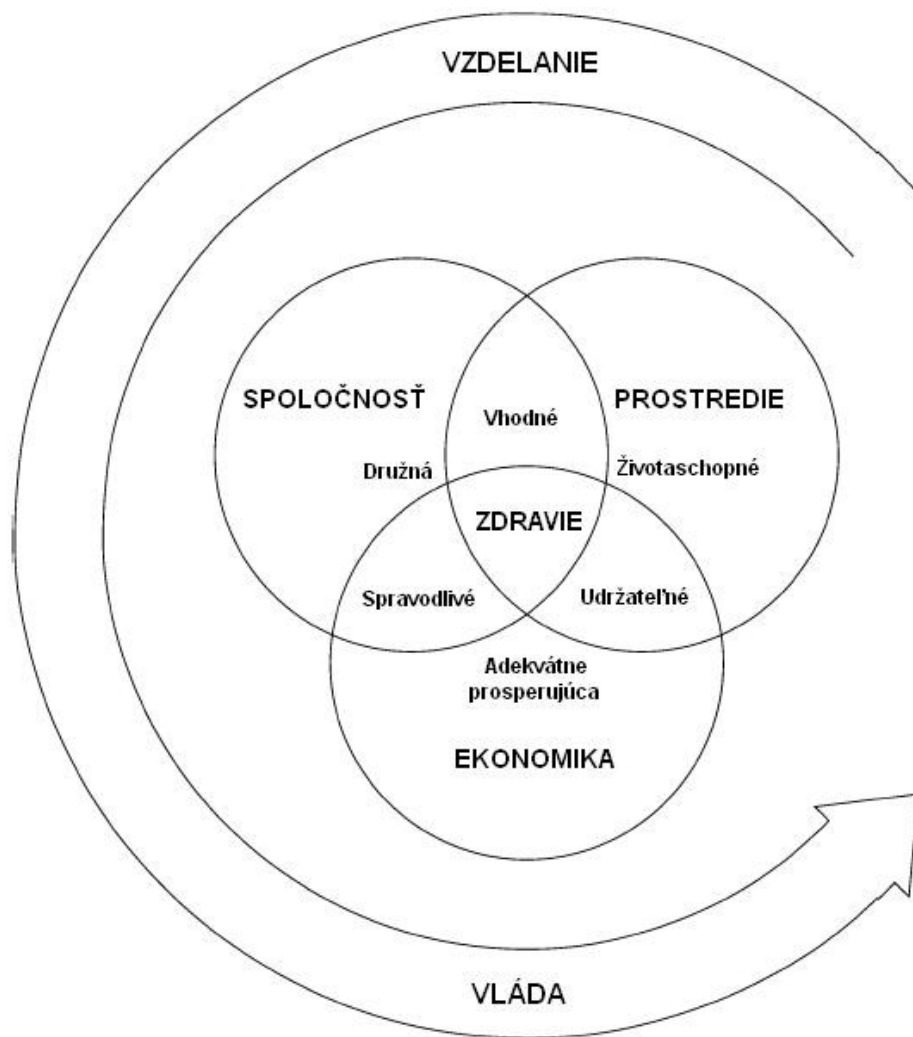

Sociálne indikátory

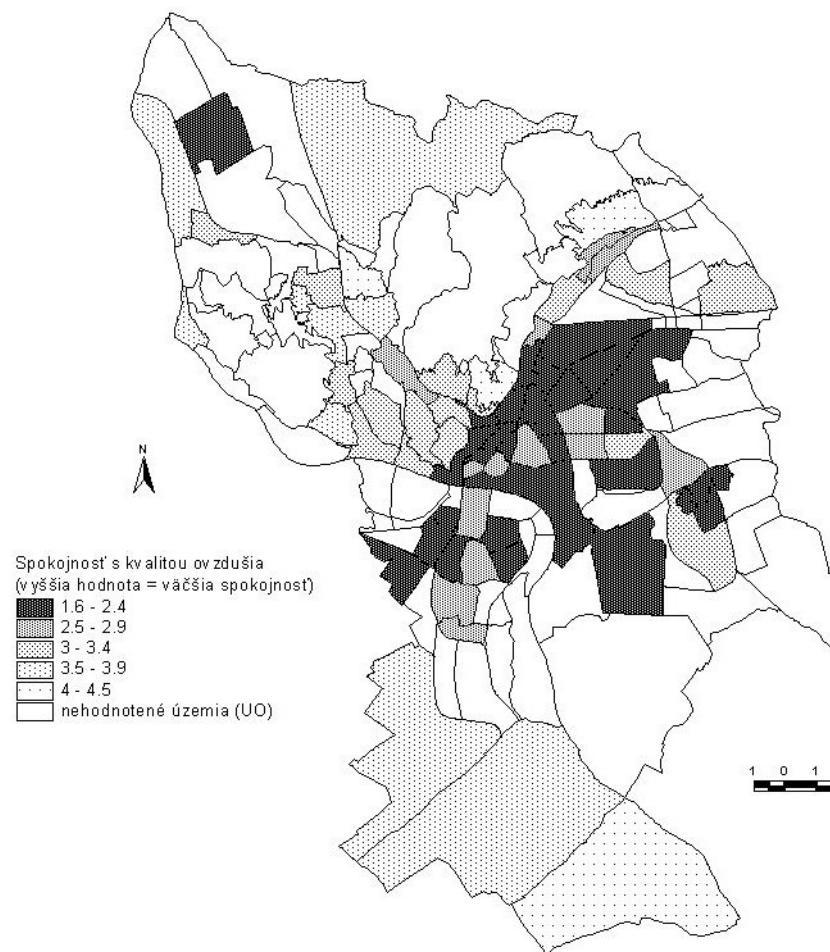
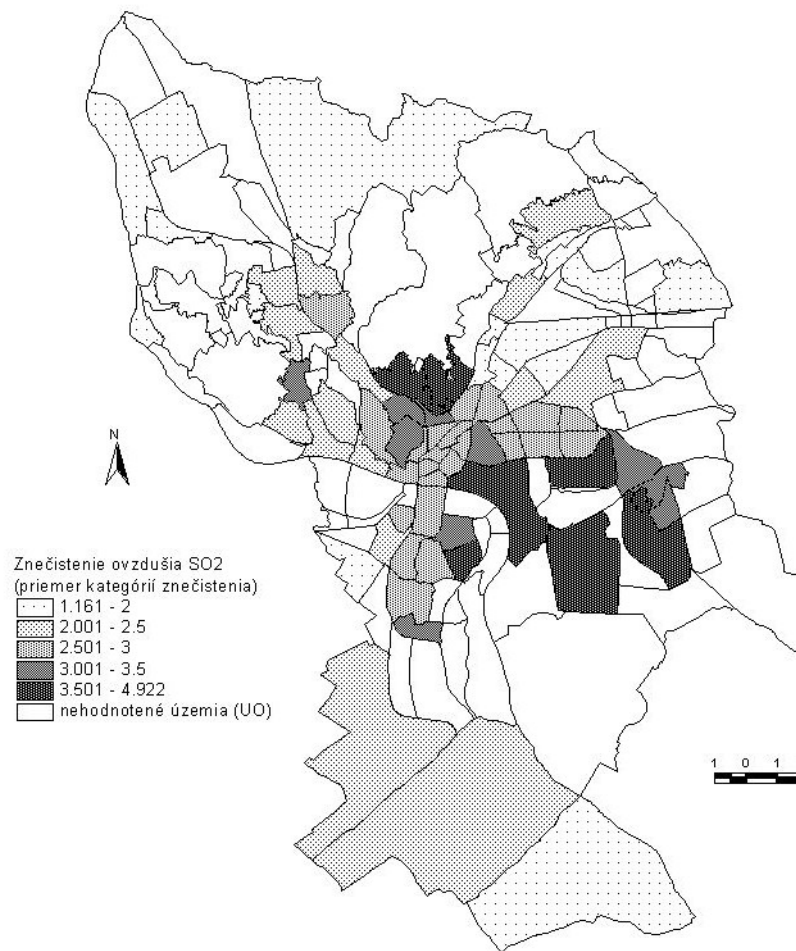
- z terminologického hľadiska sa v literatúre mimoriadne často stretávame s interpretáciou pojmu indikátory KŽ ako tzv. sociálne indikátory
- v 60. a 70. rokoch 20. st. -tzv. hnutie sociálnych indikátorov (social indicators movement)

Klasifikácia indikátorov KŽ

- objektívne indikátory merajú konkrétne aspekty (životného) prostredia, ekonomiky a sociálnej oblasti - zväčša vychádzajú z tzv. sekundárnych zdrojov dát (oficiálne štatistiky z cenzov a pod.)
- subjektívne indikátory majú charakter kritického resp. hodnotiaceho postoja jednotlivca k vyššie uvedeným aspektom jeho života - údaje získané prostredníctvom (dotazníkových) prieskumov alebo interview.

Základná štruktúra indikátorov (Zdroj: Hancock et al. 1999)

Váženie indikátorov

Váženie indikátorov

- pre indikátory kvality života je typické, že sú určitým spôsobom vážené
- váhy - predstavujú kvantitatívne vyjadrené priority, prisúdené rôznym kritériám, faktorom alebo priamo indikátorom kvality života (Mendes a Motizuki 2001)
- viacero spôsobov a metód pridelenia váh
- vlastné rozhodnutie výskumníka,
- výskum preferencie ukazovateľov kvality života medzi verejnosťou resp. cieľovou skupinou osôb
- výsledok použitia expertnej metódy, t.j. váženie indikátorov odborníkmi v danej oblasti.

Váženie indikátorov

- metóda známkovania, párového porovnávania (Fullerov trojuholník)

1	1	1....	1	1
2	3	4....	(n-1)	n
	2	2....	2	2
3	4	4....	(n-1)	n
		3....	3	3
		4....	(n-1)	n
				
			(n-1)	

Význam a spokojnosť ako základné atribúty

- názor - každý indikátor KŽ by mal odrážať resp. postihovať dve základné charakteristiky každej špecifickej oblasti alebo komponentu kvality života: veľkosť (magnitude) a význam (importance)
- Felce a Perry (1995): význam - istý druh zoradenia, vyjadrenia preferencie relatívnych hodnôt, veľkosť predstavuje prisúdenie určitej hodnoty
- Massam (2002) hodnota veľkosti indikátora predstavuje jeho kvantitatívny aspekt t.j. kvantitu, množstvo v akom sa daný indikátor vyskytuje v rámci určitého územia alebo u človeka resp. skupiny osôb.

Význam a spokojnosť ako základné atribúty

- napr. úroveň nezamestnanosti
- z hľadiska subjektívnych indikátorov – veľkosť = väčšinou spokojnosť
- hodnota významu indikátora vyjadruje jeho dôležitosť resp. mieru jeho príspevku k celkovej KŽ, nakoľko nie všetky indikátory majú v tomto ohľade rovnaký význam, tj. je chápaný ako kvalitatívny aspekt indikátora

Konverzná tabuľka pre určenie skóre kvality života (Brown et al. 1998: in Massam 2002).

Význam (hodnota)	spokojnosť (hodnota)	Skóre kvality života
5	5 4 3 2 1	+ 10 + 5 0 - 5 - 10
4	5 4 3 2 1	+ 8 + 4 0 - 4 - 8
3	5 4 3 2 1	+ 6 + 3 0 - 3 - 6
2	5 4 3 2 1	+ 4 + 2 0 - 2 - 4
1	5 4 3 2 1	+ 2 + 1 0 - 1 - 2

Význam a spokojnosť ako základné atribúty

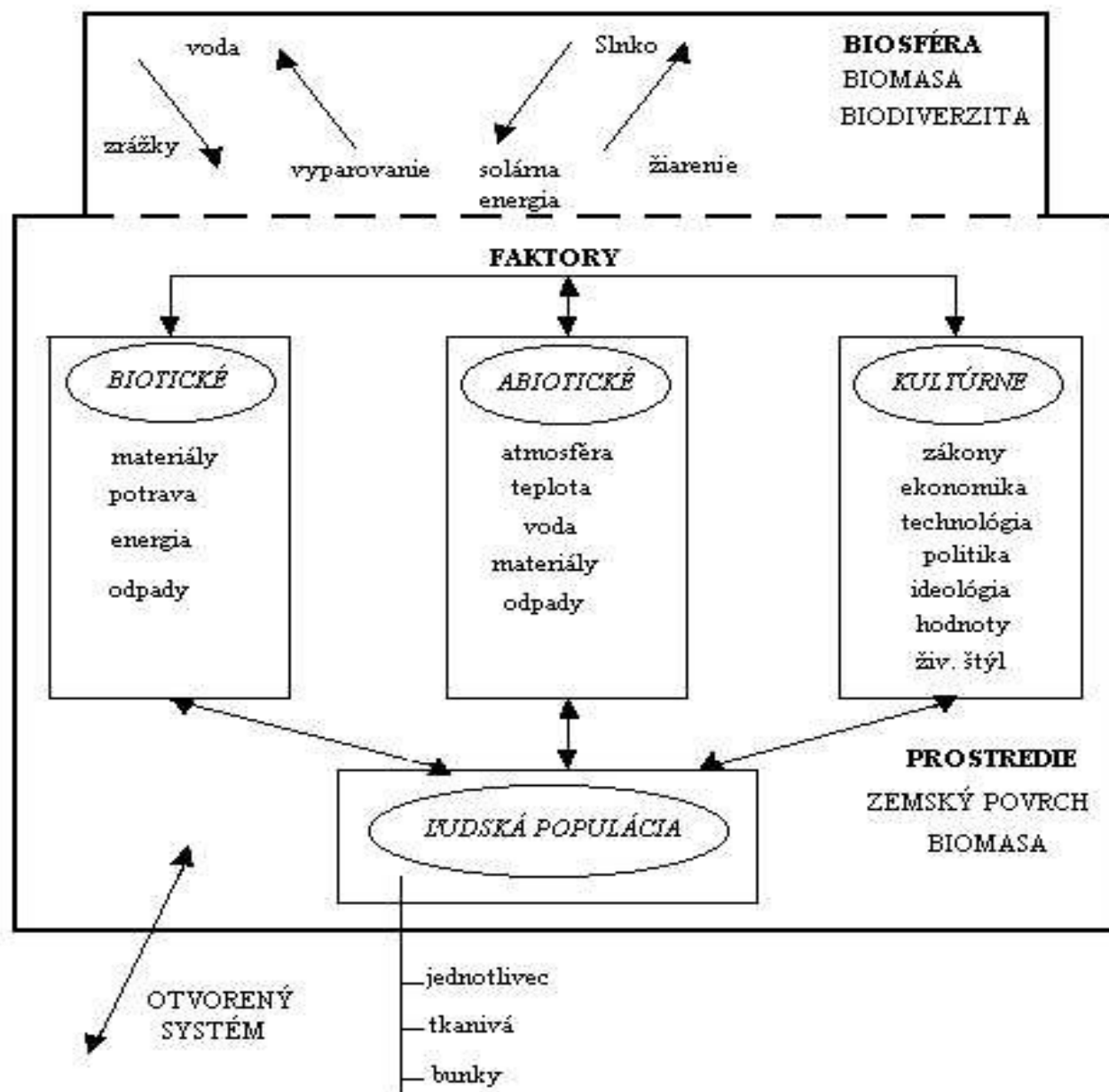
- Massam formuluje(2002, pp.192-193) tzv. všeobecný problém klasifikácie kvality života: „V rámci daného súboru observačných jednotiek, napríklad ľudí alebo území a súboru indikátorov, ... každý indikátor je charakterizovaný mierou (jeho) významu a veľkosti/spokojnosti/dosahovania, kombinujeme skóre všetkých indikátorov a vytvárame sumárne skóre kvality života pre každého človeka alebo územie.“

Výskum kvality života – základné prístupy

Klasifikácia podľa van Kamp et al. (2003)

- prístupy spadajúce do oblasti humánnej ekológie - napr. holistická koncepciu humánnej ekológie (Lawrence 2003) - vychádza z možností kombinácie objektívnych i subjektívnych faktorov, rozhodujúca úloha je prisudzovaná jednotlivcom, sociálnym skupinám a inštitúciám.
- model je charakterizovaný ako otvorený, nakoľko humánne ekosystémy existujú vo vzájomných väzbách s ostatnými ekosystémami a môže kombinovať antropologickú, biologickú, epidemiologickú, psychologickú a sociologickú perspektívu.

- Prístupy zamerané na zdravie - Hancock (2000), van Kamp et al. (2003) - upozorňujú na silnú väzbu medzi chápaním pojmu KŽ a pojmu zdravie
- neexistuje explicitná definícia tejto väzby - príčinou (a zároveň i dôsledkom) je rôznorodé použitie oboch pojmov, napr. v Newmanovom modeli (1999) je zdravie indikátorom obývatel'nosti, zatiaľ čo v iných modeloch môže byť kvalita prostredia vnímaná ako determinant zdravia
- zdravie má kľúčové postavenie vo viacerých modeloch, napr.: RIVM, kde zdravie a prostredie sú chápané ako dve paralelné dimenzie kvality života

- Prístupy k (územnému) plánovaniu mesta -
- vzt'ah urbanistov k problematike KŽ sa dá označiť za tradičný (napr. Dantzig a Saaty 1973).
- Smitha et al. (1997), ktorí prinášajú okrem iného prehľad kvalít a princípov, ktoré by malo (ideálne) urbánne prostredie spĺňať - obývatel'nosť, mobilitu, osobnú slobodu a iné.
- i menej významné, komplementárne (používanie teplých farieb, veľkosť trávnikov pred domami a iné)

- Prístupy založené na využití sociálnych indikátorov
 -
- smer využívajúci sociálne indikátory pri skúmaní KŽ pôvodne vychádzal z myšlienky, že pozornosť jednostranne zameraná na ekonomickú prosperitu je príliš obmedzujúca
- paradoxne - mnohých koncepcií vychádzajúcich zo skúmania sociálnych indikátorov (nad'alej) kľúčovú úlohu zohráva oblasť ekonomiky
- častým je princíp „čím viac tým lepšie“, ktorý sa netýka len rozsahu používaných ukazovateľov, ale i snahy o porovnanie väčšieho množstva zvolených územných či administratívnych jednotiek (regióny, štáty, atď.).

- Výskum spokojnosti
- „pionierska“ práca - Campbell et al. (1976) - spokojnosť, ohodnocovanie a percepcia (kvality) života obyvateľmi USA
- zdravie, manželstvo, bývanie, rodina, vzťahy s priateľmi, finančná situácia, voľný čas, miesto bývania
- model prezentuje spokojnosť so životom ako sumu spokojností s rôznymi oblasťami života
- Spokojnosť je chápaná ako výsledok procesov posudzovania, percepcie, ohodnocovania (hodnotenia) a prispôsobenia sa.

- **Výskum vzťahov a väzieb (transactional focus)**
- **základom je skúmanie vzťahu medzi človekom a jeho prostredím v zmysle dynamického, meniaceho sa procesu. Skôr ako „suma“ jeho individuálnych komponentov je tento skúmaný ako totálny, nedeliteľný systém**
- **napr. práca Amériga a Aragonésa (1997) - v rámci výskumu spokojnosti s bývaním uplatnili prístup, kombinujúci osobné charakteristiky a objektívne atribúty, ktoré ju ovplyvňujú. Spokojnosť s bývaním vplýva na správanie obyvateľov a konečným dôsledkom je spätné ovplyvňovanie objektívnych atribútov.**

Klasifikácia podľa Myersa (1988)

- 5 kritérií:
- aký je vedecký resp. odborný (profesijný) pôvod prístupu,
- ako resp. na čo je zameraný proces merania kvality života v rámci uvedeného prístupu,
- aké sú zdroje (štatistických) údajov, z ktorých vychádza,
- na aké aspekty kvality života sa zameriavali štúdie v rámci prístupu v minulosti,
- na aký účel boli v minulosti využité výsledky týchto štúdií.

Rozdiely	Prístupy				
	Porovnania „obývatel'ností“	Mzdové rozdiely	Osobné blaho/byt/	Spoločenské trendy	
Pôvod profesionálneho prístupu	Žurnalistika, geografia, iné	Ekonómia	Psychológia, sociológia	Odporúčaný prístup pre územných plánovačov a projektantov	
Zameranie	Spoločné, objektívne charakteristiky komunit s využitím sekundárnych dát	Kompenzácia znevýhodnenia s využitím sekundárnych dát	Determinanty spokojnosti so životom založené na osobných rozhovoroch	Lokálne trendy týkajúce sa komponentov kvality života s využitím sekundárnych dát a osobných rozhovorov	
Štatistické prostriedky	Aditívne kombinácie objektívnych indikátorov s využitím záťažových hodnôt určených rozhodnutím výskumníka	Regresné modely odhadujúce záťažové prispievanie objektívnych výhod k mzdovému rozdielom medzi miestami	Regresné modely odhadujúce záťažové prispievanie vlastného ohodnotenia rôznych oblastí života rámci celkovej spokojnosti so životom	Profil meniaceho sa charakteru spoločnosti založený na objektívnych indikátoroch a subjektívne ohodnotenie každého faktora obyvateľmi	
V minulosti bola pozornosť zameraná na	Ktoré miesta sú „horšie“ a ktoré „lepšie“	Na ktorých miestach sa musia vyplácať vyššie mzdy	Osobnostné charakteristiky a súkromný život	Ktoré faktory sa vyvíjajú lepšie, a ktoré horšie – s dôrazom na budúcnosť a priority obyvateľov	
Politické/ ekonomické uplatnenie predošlých prác	Podporuje konkurenciu pri relokizácii firiem a pracovníkov	Indikuje nižšie/vyššie náklady na podnikanie	Obmedzené možnosti pomoci zo strany miestnej samosprávy	Zdôraznenie lokálnych problémov a cieľov, vzťahujúcich sa k procesu rozvoja	

Klasifikácia podľa Andráška (2007)

- 1. zameranie na základné dimenzie
 - prístupy zamerané na výskum objektívnej dimenzie KŽ (napr. Ülengin et al. 2001)
 - prístupy zamerané na výskum subjektívnej dimenzie (napr. Pacione 1982b, 1984)
 - prístupy zamerané na výskum oboch základných dimenzií (napr. Pacione 1986)

- **2. zameranie na oblasti kvality života:**
 - prístupy zamerané na výskum kvality života ako celku (napr. Wingo 1973)
 - prístupy zamerané na výskum kvality života z hľadiska viacerých oblastí (napr. Hancock et al. 1999)
 - prístupy zamerané na výskum kvality života z hľadiska jedinej oblasti (napr. Ira 2003a)

- základné kritériá môžu byť perspektívne rozšírené o doplňujúce kritériá, ako napr. časový rámec výskumu kvality života:
- hodnotenie kvality života v určitom časovom okamihu (väčšina štúdií kvality života)
- výskum trendov, ktorý by predstavovali prípady výskumu uskutočneného minimálne v dvoch rôznych, v čase dostatočne vzdialených okamihoch na rovnakom subjekte a pri zachovaní totožnej metodiky výskumu (napr. Smith 1979, Rodgers 1982, Massam a Everitt 2001, Royuela et al. 2003).

Multidisciplinarita kvality života

- problém zaradenia KŽ (a jej výskumu) do samostatnej kategórie (sociálnych) vied
- jedna zo základných charakteristík problematiky kvality života - jej multidisciplinarita
- práce zamerané na jej výskum je tak v súčasnosti možné pomerne bežne evidovať v prácach odborníkov z veľkého množstva vedeckých disciplín a odborov
- sociológia (napr. Schuessler a Freshnock 1978),
- psychológia (Mui 1998),
- ekonómia (Jensen a Leven 1997),
- územné plánovanie (Dissart a Deller 2000),
- geografia (Helburn 1982),
- medicína, resp. lekárske vedy (Dempster a Donnelly 2000), a iné.

- často spomínanou je potreba interdisciplinárneho prístupu
- separátny výskum na poli jednej disciplíny je naopak často cieľom kritiky
- samostatné výskumné centrá - prevažne v rámci univerzít
- napr. Australian Centre on Quality of Life - Deakin University, Quality of Life Research Unit - University of Toronto, Quality of Life Research Group of the Department of Geography - University of Strathclyde a iné

Vďaka za pozornosť!